

Makale Geçmişi: Geliş: 29 Temmuz 2024

Kabul: 28 Ağustos 2024

Yayın: 31 Ağustos 2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ Research Article

KOHLBERG AHLAK KURAMI'NA GÖRE OKUL YÖNETİCİLERİNİN GÖREVLERİNİ ÖĞRETMENLERE YAPTIRMA NEDENLERİ

Gülüzar EMEKSİZ

MoE, Bilim Pre-School

sabanagadur@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-8418-2858>

Assoc. Prof. Ramazan ATASOY

Harran University, The Faculty of Education

Department of Educational Sciences

atasoyramazan@harran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-9198-074X>

Assist. Prof. Ramazan ÖZKUL

Harran University, The Faculty of Education

Department of Educational Sciences

ramazanozkul@harran.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-9757-6062>

Özet

Bu çalışmanın amacı, okul yöneticilerinin görevlerini öğretmenlere yaptırmak istediklerinde kabul edilme nedenlerinin Kohlberg Ahlak Kuramı çerçevesinde değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, Kohlberg'in ahlaki ikilemleri temel alınarak örnek olay yöntemiyle sorular hazırlanmış ve öğretmenlerin görüşleri toplanmıştır. Çalışmada, Kohlberg'in ahlaki ikilemlerinden yola çıkarak altı ikilem türetilmiş ve bu ikilemler uzman görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Araştırma, Şanlıurfa'da görev yapan erkek ve kadın öğretmenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşme yöntemiyle yapılan bu çalışmada, görüşme formu Kohlberg'in Heinz ikilemi temel alınarak oluşturulmuş ve "Ahlaki İkilem Örnek Olay Formu" öğretmenlere uygulanmıştır. Araştırmaya 20 öğretmen katılmış ve öğretmenlerin örnek olaylarda yer alan durumları empati kurarak cevaplamaları sağlanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin Kohlberg ahlaki gelişim evrelerine dağılımı, Kohlberg Ahlak Kuramı temel alınarak değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin çoğunlukla sosyal sözleşme evresinde yoğunlaştıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Kohlberg ahlaki gelişim evreleri, okul yöneticileri, öğretmen.

REASONS FOR SCHOOL ADMINISTRATORS ASSIGNING THEIR DUTIES TO TEACHERS ACCORDING TO KOHLBERGS' MORAL THEORY

Abstract

The aim of this study is to evaluate the reasons why school administrators seek to delegate their duties to teachers within the framework of Kohlbergs' Moral Theory. For this purpose, questions were prepared using the case study method based on Kohlbergs' moral dilemmas, and teachers' opinions were collected. In the study, six dilemmas were derived from Kohlbergs' moral dilemmas and determined with expert opinions. The research was conducted with male and female teachers working in Şanlıurfa. This study, conducted through face-to-face interviews, used an interview form based on Kohlbergs' Heinz dilemma, applying the "Moral Dilemma Case Study Form" to the teachers. Twenty teachers participated in the research, and they were asked

to empathize with the situations presented in the case studies. The results of the study were evaluated based on the distribution of teachers across Kohlbergs' stages of moral development. It was observed that most teachers were concentrated in the social contract stage.

Key Words: Morality, Kohlbergs' stages of moral development, school administrators, teacher.

GİRİŞ

Ahlak gelişimi kuramları son 30 yılda önemli değişiklikler göstermiştir. Bu alandaki teorilerin sayısı artmış ve ele alınan ahlaki konular çeşitlenmiştir. Ahlak gelişimi giderek daha disiplinler arası bir yapıya bürünmüştür. Psikoanalitik kurama göre, ahlak çocuğun vicdan gelişimiyle ilişkilidir. Freud'a göre ahlak gelişimi, id, ego ve süper ego arasındaki dengeye bağlıdır (Kağıtçıbaşı, 1998). İd, doğuştan gelen içgüdü ve psikolojik güçlerdir (Geçtan, 2003). Ego, kişinin çevresiyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan mantıklı ve gerçekçi yanıdır (Kağıtçıbaşı, 1988). Süper ego, ebeveynler tarafından aktarılan ve ödül-ceza mekanizmaları ile pekiştirilen geleneksel değerlerin içselleştirilmiş halidir (Geçtan, 2003).

Ahlak genellikle toplum karşısındaki yükümlülük olarak anlaşılır (Çiftçi, 2003). İnsanlar, karşılaştıkları ahlaki problemleri buldukları ahlaki gelişim seviyesine göre çözerler. Ahlaki problemler, farklı talepler, çıkarlar ve değerler arasındaki çatışmaları içerir ve demokrasi ile ilgilidir. Adaletle dayanan bir ahlak yaklaşımında, tüm tarafların perspektifleri dikkate alınarak en adil çözüm bulunur (Turiel vd., 1978). Bu adil çözümler, ancak ahlaki muhakeme ile mümkündür. Bu nedenle, çocukluk döneminde gelişen ahlaki değer yargılarına ihtiyaç vardır. Ahlak gelişimi, bireyin toplumda kullanacağı değerler sistemini oluşturma sürecidir (Çam vd., 2012). İnsanların sahip olduğu ahlaki düzeyler ve gelişim seviyeleri farklı kuramlarla açıklanmıştır. Bu sistem içerisinde insanların verdiği kararlar, insanların ahlaki kimliklerini oluşturmaktadır. İnsanların neyin doğru ya da yanlış olduğuna karar vermeleri, onların istekleri ve hayattan beklentileri ile de ilgilidir (Hardy, 2006). İnsanların neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar vermesi, öz denetim becerisine sahip olması ile ilgilidir. İnsanların kendi davranışlarının sonucunu bilip ona göre davranması, hayatında alacağı kararlar için önemlidir. İnsanların öz denetim becerisinin gelişmiş olması, istekleri arasındaki doğru ve yanlış fark etmelerini sağlayacaktır. Örneğin, "senden daha zayıf veya büyük birine vurmamak yanlıştır", "otoriteye boyun eğmelisin" gibi davranışlara bu davranışlarda otomatik olarak; "vurma", "sana söyleneni yap" halini almaktadır. Bu nedenle, davranışlar doğrultusunda oluşan yasaklar, isteklerin ifade edilmesinin karşısında bir güç olarak var olmaktadır. İnsanların özdenetim becerileri gelişip davranışlarının kontrolünü sağladıkça, insanların verdikleri tepkiler düzene girmektedir. İçsel kontrol sistemi, davranış sistemi ile çalışarak insanların tepkilerini düzenlemektedir (Beck vd., 2008).

Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı, Piaget'ten sonra oluşturulmuştur. Bu iki araştırmacı arasındaki en büyük fark, Piaget'in çocukları araştırıp, onları doğal ortamlarında gözlemleyerek kuramını oluştururken, Kohlberg kuramını çocuklara belli hikayeler okuyarak ya da onların anlayacağı olaylar anlatarak ne anladıklarını ifade etmeleri üzerine oluşturmuştur. Çocukların olayları anladığını düşünerek ne anladıklarını ifade etmelerini sağlamıştır (Senemoğlu, 2018: 68-72). Kohlberg'e göre, insanların olaylar karşısında verdikleri cevaplar, düşünce yapısını yansıtır ve kişi, düşüncelerinde ve verdiği cevaplarda özgürdür. Toplumların ahlaki gelişimi için insanların kendi seçimlerini baskı hissetmeden yapabilecekleri özgür ortamlar sağlanmalıdır. Gelişim kuramları; davranışsal gelişim, psikoanalitik ve bilişsel kuramlar, sırasıyla eylemler, güdülenme ve düşünme süreçlerine dayanır. Kohlberg, ahlak gelişiminin evrelerini belirlemek amacıyla önce bir olay anlatır ve ardından dinleyiciye, kendilerini olayda yer alan kişi yerine koyarak cevaplamalarını gerektiren bir soru sorar. Burada önemli olan, hangi sonucu seçtiği değil, seçilen sonucu neden seçtiğidir; yani verilen cevapların altındaki nedenler önemlidir (Çiftçi, 2008: 58-62). Kohlberg, ahlak gelişimini üç ana dönem ve her birini iki alt evreye ayırarak toplamda altı evre olarak tanımlar: gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası. Bu evreler sıralı ve ardışık bir şekilde ilerler; bir evre tamamlanmadan bir sonraki evreye geçilemez. Yani, bir kişi ikinci evreye geçmeden önce birinci evreyi kazanmış olmalıdır. Evreler hiyerarşik olarak ilerler ve daha yüksek seviyedeki evreler, daha gelişmiş ahlaki anlayış olarak kabul edilir (Aydın, 2011: 50-55). Kohlberg, ahlak gelişimini incelerken sadece tek bir noktaya odaklanmayıp, insanların ahlaki gelişiminde onları etkileyecek birçok faktör olacağını dikkate almıştır. İnsanların yaşı, zekâsı, yaşadığı çevre, aile yapısı, içinde bulunduğu toplum, toplumların gelenek ve görenekleri, yaşanan zaman dilimi, insanların davranışlarını etkilediği için ahlak gelişiminde kuramını oluştururken bu faktörleri de dikkate almıştır (Çırak, 2006: 28-38). Kohlberg'e göre, insanlar belli bir grup içinde yaşar ve yaşadığı grupta belli bir yeri, rolü bulunmaktadır. Toplum, insanların gelişimlerini doğrudan etkileyen faktörlerden biridir. İnsanlar, yaşadıkları grup içinde neyin doğru olup olmadığına karar verir ve iyi davranışlar edinmeye çalışır. İnsanların doğru ve iyi davranış

karar vermesi bilişsel gelişimi ile ilgilidir ve insanlar bilişsel gelişimlerini ne kadar iyi tamamlarsa mantıksal olgunlaşması sağlanır (De Mey ve Schulze, 1996: 309-324). Kohlberg'e göre, insanlar davranışlarını sergilerken bir kez değil, farklı zaman ve yerlerde o davranışları tekrar sergileyip sergilemediğine bakılarak, davranışlarında tutarlılık var mı, davranışlarında tutarlılık varsa sergilediği eylemler arasındaki bağ önemlidir. İnsanların yaptıkları davranışlar birbiri ile ne kadar tutarlıysa, insanların mantıksal yönü o kadar gelişmiştir ve mantıksal yönü gelişmiş insan ahlaklı davranışlar sergilemeye o kadar yakındır (Haynes, 2002). Kohlberg, ahlak gelişiminde evrelerin sıralı bir şekilde ilerlediğini ve bir evrenin, bir sonraki evre için ön koşul olduğunu belirtir. Yani, altıncı evreye ulaşmak için önceki beşinci evrenin tamamlanmış olması gerekir. Önemli olan, bir davranışı sergilemekten ziyade, o davranışın neden yapıldığıdır; çünkü davranışların nedenleri, kişinin ahlaki gelişim evresini gösterir. Gelenek öncesi dönemde insanlar, otoriteden korktukları için itaat eder ve kendi çıkarlarını ön planda tutarlar. Geleneksel dönemde ise, grup uyumu ve ait olma arzusu, kişisel çıkarların önüne geçer. Geleneksel dönemin son evresinde ise, toplumun kurallarına sıkı sıkıya bağlılık vardır ve bu kurallar değiştirilemez olarak kabul edilir. Gelenek sonrası dönemde ise, insan yaşamı ve refahı ön plandadır; kurallar gerektiğinde değiştirilmelidir. Bu dönemde insanlar, kararlarını daha özgürce verir ve ahlaki yargıları insanın genel yararını destekleyecek şekilde şekillenir (Gültekin, 2008: 13-16).

İnsanların ahlaki gelişimlerinin temellerinin atıldığı ve geliştiği dönem, okul dönemidir. Öğrencilerin ahlaki yargılarının gelişmesinde öğretmenler önemli bir rol modelidir. Bu çalışma ile rol model olan öğretmenlerin ahlaki düzeylerini görmek ve öğretmenlerin karar vermelerinde neden olan ahlaki yargılarını tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmada, Kohlberg ahlak kuramı temel alınmış olup öğretmen görüşleri, Kohlberg ahlak kuramı evrelerine ayrılmıştır. Çalışmada, Kohlberg ahlak kuramı temel alındığı için Kohlberg görüşlerine uygun bulgular elde edilip edilmediği kontrol edilmiştir. Çalışma, Kohlberg ahlak kuramını destekler bulgular vermiştir ama değişen toplum yapısı ve insanların eğitim düzeylerinin artması ile ahlaki gelişim düzeylerinin belirlenmesi ve eğitimsel önerilerde bulunmak amacıyla bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu araştırmanın amacı öğretmenlerin okul yöneticilerinin görevlerini yapmayı kabul etmelerinin nedenlerini tespit etmek ve öğretmenlerin okul yöneticilerine karşı değer yargılarının ve ahlaki gelişim düzeylerinin yaş, cinsiyet ve kıdem yılı değişkenlerine göre öğretmenlerin görüşleri ile belirlemektir.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, geçerlilik ve güvenilirlik ve verilerin analizine yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, öğretmenlerin okul yöneticilerinin görevlerini yapmayı kabul etmelerinin Kohlberg Ahlak Gelişim Kuramına göre hangi ahlaki gelişim evresinde yer aldığı nitel araştırma yöntemi ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Araştırmada, öğretmenlerin okul yöneticilerinin görevlerini kabul etme nedenlerini tespit edip Kohlberg ahlak kuramına göre değerlendirmek ve ahlaki düzeyi belirlemek amacıyla olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim, bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve yüklediği anlamları ortaya çıkartmak ve doğrudan alıntılar yoluyla olgunun kavramlar ve temalar çerçevesinde tanımlanmasını sağlamaktadır (Onat Kocabıyık, 2015: 63).

Çalışma Grubu

Bu çalışmada, öğretmenlerin okul yöneticilerinin görevlerini kabul etme nedenlerini tespit edip Kohlberg ahlak kuramına göre değerlendirmek ve ahlaki düzeyleri; yaş, kıdem yılı ve cinsiyet değişkenleri göz önünde bulundurularak amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde gerçekleştirilmiş olup, araştırma grubunda Şanlıurfa ilinde görev yapmakta olan 10 kadın ve 10 erkek öğretmen olmak üzere toplam 20 öğretmen gönüllülük esasına dayalı olarak yer almaktadır. Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin demografik verileri Tablo 1' de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Demografik Verilerine Ait Genel Bilgiler

Demografik Özellikler	Kadın (n=10)	Erkek (n=10)	Toplam (N=20)
Yaş			
20-25	3	2	5
25-30	4	2	6
30-35	2	4	6
35-40	1	2	3
Kıdem (Yıl)			
0-5	7	6	13
5-10	3	1	4
10-15	0	1	1
15-20	0	2	2

Tablo 1, katılımcıların demografik özelliklerini sunmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında, kadın katılımcıların çoğunluğu 25-30 yaş grubunda (f=4) yer alırken, erkek katılımcıların çoğunluğu 30-35 yaş grubunda (f=4) yer almaktadır. Toplamda, 25-30 yaş grubu en yüksek sayıya (f=6) sahiptir. 20-25 yaş grubunda 5 katılımcı bulunurken, 35-40 yaş grubunda en az katılımcı (f=3) yer almaktadır.

Kıdem açısından incelendiğinde, 0-5 yıl arası deneyime sahip olanlar en büyük grubu oluşturmakta ve toplamda 13 kişi ile en yüksek sayıyı göstermektedir. Bu grup içerisinde kadınlar (f=7) erkeklerden (f=6) biraz daha fazladır. 5-10 yıl kıdeme sahip olan katılımcılar 4 kişidir ve bu grubun çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır (f=3). 10-15 yıl arası kıdemde yalnızca 1 erkek katılımcı bulunurken, 15-20 yıl arası kıdemde 2 erkek katılımcı yer almaktadır. Bu veriler, katılımcıların genellikle genç ve nispeten az deneyime sahip öğretmenlerden oluştuğunu göstermektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı dikkate alınarak ve alan yazından da (Herdem, 2016; İz, 2009) faydalanılarak oluşturulan "ahlaki ikilem öyküleri formudur". Okul yöneticilerinin görevlerini öğretmenlere yaptırmak istedikleri temalı oluşturulan örnek olaylar öğretmenlere okunarak, bu örnek olaylar çerçevesinde hazırlanan sorular öğretmenlere yöneltilmiş ve sözlü cevapları ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Öğretmenlerden elde edilen nitel veriler önce yazıya geçirilmiş, daha sonra bunlarla ilgili yüzde ve frekans tabloları oluşturulmuştur. Kohlberg'in gelişim aşamaları tema olarak belirlenmiş ve öğretmenlerin ifadeleri bu temalara göre kategorize edilmiştir. Öğretmenlerden elde edilen ifadelerin hangi evrede yer aldığı ve bazı sorularda iki evreye uygun cevaplar olduğu görüldüğünde hangi evreye ait bulguların çalışma için kullanılacağı konusunda uzman desteği alınmıştır.

Araştırmacı, örnek olayları okumadan önce öğretmenleri araştırma ile ilgili bilgilendirmiş ve onların cevaplarında samimi olmalarını sağlamaya çalışmıştır. Örnek olaylar, kadın ve erkek öğretmenlere araştırmacı tarafından okunmuş ve olayda yer alan kişi yerine kendilerini koyarak cevap vermeleri istenmiştir.

Ahlaki İkilem Örnek Olay Formu

Ahlaki ikilem örnek olay formu, öğretmenlerin okul örgütü içinde okul yöneticilerinin görevlerini öğretmenlere yaptırmak istediklerinde kabul edilme ile ilgili görüşlerini ve ahlaki gelişim evrelerini belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda ahlaki ikilem örnek olay formu oluşturulmuştur. Örnek olaylar, kadın ve erkek öğretmenlere araştırmacı tarafından okunduktan sonra empati kurarak örnek olayda yer alan kişi yerine kendilerini koyarak, sorulara cevap vermeleri istenmiştir. Kohlberg ahlak gelişim kuramı temel alındığı için 6 ahlak gelişim evresine uygun 6 farklı örnek olay oluşturulmuştur. Geliştirilen ölçme aracının ön uygulaması 3 öğretmende gerçekleştirilmiş ve alınan dönütler çerçevesinde uzman görüşü de alınarak örnek olaylar ve ilişkili sorularda birtakım düzeltmelere gidilmiştir. Sonrasında asıl uygulama yapılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Geçerlilik, bir çalışmada ölçülmek istenen durumun ne kadar ölçülüp ölçülmediği ile ilgilidir. Bu çalışmada ahlaki

ikilem örnek olay formunun iç geçerliliğine ilişkin olarak;

- Form, uzman görüşüne sunulmuş, soruları belirlenen amaca ve Kohlberg ahlak gelişim evrelerine uygunluğu açısından değerlendirilmiştir.
- Görüşme formunun pilot uygulaması yapılmış ve geri dönütlere göre formun son hali verilmiştir. Bu çalışmada ahlaki ikilem örnek olay formunun dış geçerliliğini sağlamak için katılımcıların tek tek görüşleri incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu süreçte veriler sistematik ve açık bir şekilde tanımlanmış, ardından bu tanımlamalar açıklanarak yorumlanmıştır. Neden-sonuç ilişkileri değerlendirilmiş ve belirli sonuçlara ulaşılmıştır.

Ahlaki ikilem örnek olayları formunda yer alan örnek olaylar ve sorular, öğretmenlerin okul yöneticilerinin görevlerini yapmak isteme nedenlerini ahlaki açıdan değerlendirerek öğretmenlerin Kohlberg ahlak kuramına göre ahlaki gelişim evrelerini ortaya koymak için hazırlanmıştır. Araştırmada, Kohlberg'in ahlak gelişim kuramındaki 3 düzey ve 6 evre, tema kümeleri ve temel yapılar olarak kullanılmıştır. Öğretmenlerin örnek olaylardaki ikilemlere yönelik yargılarının gerekçeleri analiz edilerek tema kümeleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin yargı gerekçeleri, kuramla ilgili birçok çalışma ve uzman görüşünden faydalanarak tespit edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma verilerinin analizi sonucunda belirlenen altı temaya ait bilgiler tablolar halinde ifade edilmiş ve yorumlanmıştır.

Birinci Temaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci sorusu, okul müdürünün öğretmenleri sınıf dışına çıkarmaları konusunda uyardığı ve bir öğretmeni bu kurala uymadığı için eleştirdiği durumlara dayanır. Katılımcılara "Acil bir durumda, müdür okulda olmasa dahi sınıfınızdan çıkar mısınız? Neden?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar, Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların İtaat ve Ceza Eğilimlerine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	F	Katılımcılar	Katılımcıların Örnek Görüşleri
İtaat ve Ceza Eğilimi	Çıkmam	4	K8, E2, E8, E10	"Çıkmam. Daha önceden bu konuda uyarı yapıldığı için daha dikkatli davranırım." (K8) "Hayır, uygulanan kurallara uymam gerekir." (E2) "Hayır çıkmam çünkü müdürün ceza vermesini istemem." (E8)
	Acil Durum	5	K2, K7, K10, E5, E7	"Eğer acil bir durum varsa ve ciddiye çıkardım. Çünkü önemli olan insanların mutluluğu ve faydasıdır. Onun dışında kurallara uyarım." (K2) "Eğer acil bir ihtiyaç ise çıkarım." (K7) "Acil durumlarda çıkarım. Kurallar insanın hayatını kolaylaştırmalı düşüncesindeyim. İnsanların hayatını riske atmamalı, esnek olmalıdır." (E5)
	Özel İhtiyaç	4	K1, K3, K5, K6	"Çıkarım. Özel ihtiyaçlar insanın karşılaması gereken bir durum olduğu için kısaca da uyarıya da resmi olarak tuvalete gitmenin cezası ne olabilir? Bu benim ihtiyacım olmasa sınıftan çıkmam zaten." (K5) "Keyfiyet durumu dışında özel ihtiyacım için tabii ki sınıftan çıkarım. Ama sınıfa mutlaka yerime birini koyarım." (K1)
	Müdür Okulda Değilse	5	K4, K9, E1, E3, E9	"Müdür okulda değilse çıkardım ama çekinerek çıkardım. Sonuçta benim de ihtiyaçlarım oluyor." (K9) "Müdür okulda değilse ceza verecek kimse olmadığı için çıkarım." (E1) "Müdür okulda değilse müdürün okulda olmadığından emin olarak çıkarım. İzinsiz çıkıp müdüre yakalanmak istemem." (E9)

Müdür Okuldaysa	2	E4, E6	“Durumun aciliyetine ve mühim olmasına bağlı olarak müdüre haber vererek çıkarım.” (E4) “Ders saatinde acil bir durum olduğunda müdür okuldaysa yanına giderek okulda değilse arayarak haber verip öyle çıkarım.” (E6)
-----------------	---	--------	--

Bulgular, öğretmenlerin yanıtlarının kategorize edilerek ve uzman görüşü alınarak itaat ve Ceza evresine uygun olduğunu göstermiştir. Bu evrede, otorite varlığında ceza almamak için otoriteye itaat davranışı gözlemlenir. Kadın öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde, sınıftan çıkmam (f=1), acil durum (f=3), özel ihtiyaç (f=4), müdür okulda değilse (f=2) gibi kodlar belirlenmiştir. Erkek öğretmenlerin yanıtları ise sınıftan çıkmam (f=3), acil durum (f=2), müdür okuldaysa (f=2), müdür okulda değilse (f=3) olarak kategorize edilmiştir. Genel olarak, kadın ve erkek öğretmenlerin yanıtlarının İtaat ve Ceza evresine uygun olduğu görülmüştür.

İkinci Temaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci sorusu, okul müdürünün öğretmenlerden okul için malzeme almasını istemesi durumunda, öğretmenlerin bu materyaller için ücret talep edip etmeyecekleri üzerinedir. Bu soruya verilen yanıtlar, Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Araçsal İlişkiler Eğilimine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	F	Katılımcılar	Katılımcıların Örnek Görüşleri
Araçsal İlişkiler Eğilimi	Talep Ederdim	4	K4, K9, E3, E4	“Tabi ki ücreti talep ederdim. Sonuçta para, ücret işten farklı şeyler.” (K9) “Ücretini alırdım. Neticede hayırımıza çalışmıyoruz. Bizlerin de ihtiyacı var.” (K4) “Materyali almazdım, alacak olursa ödenekten karşılanmasını isterdim.” (E3) “Ücreti talep ederdim çünkü okul için alınacak malzemeler benim kendi cebimden değil, okulun kendi bütçesinden karşılanması gerekir.” (E4)
	Talep Etmezdim	5	K6, K7, E2, E9, E10	“Hayır etmezdim. İçinde bulunduğum grubun düzenine ayak uydururdum. Çoğunluk bu durumu kabul ediyorsa ve uygunsu ben de yapardım.” (K7) “Hayır talep etmezdim, çünkü bir gün bende müdürden bir şey istediğimde bir okul için aldığın malzemeyi ona hatırlatırım.” (E2) “Parayı almazdım ama sürekli aldığım şeyi vurgulayarak beni okul için bir şey aldığımı sürekli gösterirdim.” (E10)
	Fiyatı Ucuzsa	5	K1, K3, K5, E5, E8	“Talep ederdim ya da duruma ve aldığım materyale göre değişebilir.” (K3) “Lafı edilemeyecek kadar ucuz olan malzemeler beni fakir etmez. O yüzden yüklü miktarda bir alışveriş yaparsam fişle birlikte müdüre veririm. Okulun bütçesinden bana paranın ödenmesini talep ederim.” (K5) “Diğer öğretmen ücret talep etmediği için müdür övgüyle bahsetmiş. Bundan dolayı ben de eğer fiyatı ucuzsa ücret talep etmem.” (E5)
	Okul ve Çocuklar İçin Faydalıysa	6	K2, K8, K10, E1, E6, E7	“Okul müdürü bu şekilde davranarak bu durumu normalleştirmeye çalışmıştı. Eğer gerçekten gerekli bir materyali alırdım. Onun dışında almazdım. Önemli olan materyalin öğrencileri olan katkısıdır. Ancak müdürün niyeti ve yapmaya çalıştığı şeyleri de dikkate alırdım. Yani beni ücret alıp almamam niyetin iyiliğine ya da kötülüğüne göre değişir.” (K2) “Eğer idarenin yani müdürün direktifiyle bir malzeme alınmam söylense, evet ücretini talep ederdim. Lakin gönüllü olarak okula gerekli materyal alınmam gerekiyorsa o malzemeyi alır, parasını yerinde ücretini talep etmezdim.” (E6)

Bulgular, öğretmenlerin yanıtlarının hem ikinci hem de üçüncü evreye uygun olduğunu göstermiştir. Ancak, uzman görüşü alınarak temanın Saf Çıkarıcılık evresi olduğu belirlenmiştir. Bu evrede, bireyin kendi çıkarları ön plandadır ve yapılan iyiliklerin karşılığı olması beklenir. Kadın öğretmenlerin yanıtları talep ederdim (f=2), talep

etmezdim (f=2), fiyatı ucuzsa (f=3), okul ve çocuklar için faydalı ise (f=3) olarak kategorize edilmiştir. Erkek öğretmenlerin yanıtları ise talep ederdim (f=2), talep etmezdim (f=3), fiyatı ucuzsa (f=2), okul ve çocuklar için faydalı ise (f=3) olarak belirlenmiştir. Genel olarak, kadın ve erkek öğretmenlerin yanıtlarının Saf Çıkarıcılık evresine uygun olduğu görülmüştür.

Üçüncü Temaya İlişkin Bulgular

Araştırmının üçüncü sorusu, okul müdürünün öğretmenlere maddi olarak yüksek bir görev vermesi durumunda, öğretmenlerin bu görevi kabul edip etmeyecekleri üzerinedir. Bu soruya verilen yanıtlar, Tablo 4'te özetlenmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Kişiler Arası Uyum Eğilimine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	F	Katılımcılar	Katılımcıların Örnek Görüşleri
Kişiler Arası Uyum Eğilimi	Kabul Ederim	4	K5, E1, E3, E7	"Ederim sonuçta bana verilmese başka bir öğretmene bu çalışma verilecek ama idareden bir talebim olur. Bunu tek bir öğretmene verilecek kadar zor bir çalışma. O yüzden yanıma bir kaç öğretmen isterim. Bir takım olarak bunu tamamlarım." (K5) "Okul ile ilgili yapılması gereken ortak işlerde görev almayı tabii ki kabul ederim." (E7)
	Kabul Etmem	8	K1, K4, K6, K8, K10, E4, E5, E6	"Hayır, etmem, maddi bir gereklilik varsa o da okulun bütçesinin veya milli eğitimden talep edilmesi gerektiğini söylerim." (K8) "Hayır, okul müdürüm sürekli bir öğretmeni övmesi, diğer öğretmenlerin övmemesi ve sorumluluğu fazla olan bu işi kabul etmem mümkün değil." (E4)
	Değerli ve Demokratik	5	K2, K3, K7, E2, E9	"Bütün öğretmenlerin okul ve öğrenciler için yaptığı çalışmalar değerlidir. Herkesin yaptığı çalışmalar ve emekleri kadar takdir edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ayrıca görevlendirmede öğretmenin rızası alınmalı. Eğer kimse istemiyorsa alternatif olarak kura çekilmelidir. Bütçemi aştığı için kabul etmezdim." (K2) "Hayır kabul etmezdim çünkü fikrim olmadan yapılan iş dağılımı demokratik olmayacak ve demokratikliği bitireceği için demokrasi ortamında çalışmak istediğim için." (E2)
	Zorunlu Olarak Kabul Ederim	1	K9	"Normalde kabul etmezdim ama zorunlu olarak kabul ederim. Çünkü bana sorulmadığını an işi yaparken de söylenerek yapardım." (K9)
	Övgü Almak İçin	2	E8, E10	"Okul için, toplum için faydalı olacak ise ve uğraşacak boş vaktim varsa kabul ederdim. Okul müdüründen övgü almak benim için onur verici olacaktır." (E8)

Bulgular, öğretmenlerin yanıtlarının hem ikinci hem de üçüncü evreye uygun olduğunu göstermiştir. Ancak, uzman görüşü alınarak temanın İyi Çocuk Olma evresi olduğu belirlenmiştir. Bu evrede, insanlar için önemli olan, değer verilen grup ve insanlar için yapılan yardımseverlik ve fedakârlıktır. Kadın öğretmenlerin yanıtları kabul ederdim (f=1), kabul etmem (f=5), değerli ve demokratik (f=3), zorunlu olarak kabul ederim (f=1) olarak kategorize edilmiştir. Erkek öğretmenlerin yanıtları ise kabul ederdim (f=3), kabul etmem (f=3), demokratik (f=2), övgü almak için (f=2) olarak belirlenmiştir. Genel olarak, kadın ve erkek öğretmenlerin yanıtlarının İyi Çocuk Olma evresine uygun olduğu görülmüştür.

Dördüncü Temaya İlişkin Bulgular

Araştırmının dördüncü sorusu, öğretmenlerden kendilerine ait olmayan görevlerin istenmesi durumunda bu görevleri kabul edip etmeyecekleri üzerinedir. Bu soruya verilen yanıtlar, Tablo 5'te özetlenmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Kanun ve Düzen Eğilimine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	F	Katılımcılar	Katılımcıların Örnek Görüşleri
Kanun ve Düzen Eğilimi	Kabul Ederim	4	K3, K6, E5, E9	“Kabul ederim. Evet okul içerisinde idari amirimiz okul müdürü olduğu için yapabileceğim görevleri yerine getiririm.” (K3) “Yapmamı uygun bir dille yani rica ederek söylerse eğer yine sınırlı olmak kaydıyla yaparım ama bu yardımdan öteye gitmemelidir.” (K6) “Evet, genelde. Lakin belli şartlarda ve emir değilse rica üzerine ve istek olursa benim zamanım ve yaptığım işlerde uygun olursa yardımcı olurum.” (E5, E9)
	Kabul Etmem	4	K1, K4, K7, K10	“Kabul etmem, herkes kendi işini yapsın.” (K1) “Kabul etmem görev dağılımı ve işin kimin yapması gerekiyorsa onun ilgilenmesi gerekir.” (K4) “Hayır, etmem, mevzuat ve yönetmelik dışındaki görevlerin şahsıma ait olmadığını belirtirim.” (K7) “Hayır, kabul etmem. Okulda bulunan her bireyin farklı farklı sorumlulukları vardır. Ben de sadece kendi görevlerimi yapmak ve sorumluluğunu üstlenmek isterim.” (K10)
	Yoğunluk	2	K2, K8	“Eğer yoğun bir dönemde kabul ederim ancak keyfi işleri kabul etmem. Çünkü okul sınırları içerisinde herkesin kendi işlerini yapması gerektiğine inanıyorum.” (K2) “Yoğunluktan dolayı ise evet kabul ederim. Bazı durumlarda özverili davranılması gerektiğini düşünüyorum.” (K8)
	İstemem ama yaparım	4	K5, K9, E3, E4	“Kişisel olarak yapmak istemem ama okulda hayır denen her şey bize olumsuz dönütler olacağından istemeden gönülsüz olarak o işi yaparım. Okulumuzda idare tarafından öğretmenler üstünde fazlaca mobbing var.” (K9) “Aday öğretmen olduğum için idare ile ters düşmemek için verilen görevi mecburen yerine getirirdim.” (E3)

Bulgular, öğretmenlerin yanıtlarının Kanun ve Düzen evresine uygun olduğunu göstermiştir. Bu evrede, toplum düzeni ve huzurunun sağlanması önemlidir ve bu nedenle kurallar ve kanunlara uyulması gereklidir. Kadın öğretmenlerin yanıtları kabul ederim (f=2), kabul etmem (f=4), yoğunluk (f=2), istemem ama yaparım (f=2) olarak kategorize edilmiştir. Erkek öğretmenlerin yanıtları ise kabul ederim (f=2), kabul etmem (f=3), yoğunluk (f=3), istemem ama yaparım (f=2) olarak belirlenmiştir. Genel olarak, kadın ve erkek öğretmenlerin yanıtlarının Kanun ve Düzen evresine uygun olduğu görülmüştür.

Beşinci Temaya İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci sorusu, öğretmenlerin okul kurallarının esnetilmesi gerekip gerekmediği konusunda görüşlerini sorgulamaktadır. Bu soruya verilen yanıtlar, Tablo 6’da özetlenmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Sosyal Sözleşme Eğilimine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	F	Katılımcılar	Katılımcıların Örnek Görüşleri
Sosyal Sözleşme Eğilimi	Kurallar Değişebilir	1	K1, K3, K4, K7, K9, K10, E2, E3, E5, E8, E9	“Kuralların değişebileceğini düşünüyorum. Çünkü insan hayatı ve insanın yararı önemli olduğu zaman kurallar değişebilir ve esnetilebilir.” (K1, E2) “Kurallar toplum yararını sağlamak için vardır ve okul içerisinde kurallar belli bir disiplin ve düzeni sağlamak için olmalıdır. Ama arkadaşımızın annesinin sağlık durumu her şeyden önemli olduğu için esnek davranabilir.” (K3, E5)
	Kurallar Değişmemelidir	2	K2, E1	“Kurallar değiştiği zaman herkes aynı şekilde kuralların değişmesini isteyecektir. Bir kere taviz verdiğinde her zaman için insanlar taviz bekleyecektir. Bunun için kurallar değiştirilmemelidir.” (K2) “Okul belli bir disiplin içinde ve kurallar ile yönetilmeli. Kuralları bir kez

			değiştirdiğin zaman insanlar sürekli değiştirmek ister. Bunun için kurallar değiştirilmemeli." (E1)
Disiplin Cezası Alınmamalı	2	K8, E10	"Kurallar olmalıdır ama önemli durumlarda kurallar değiştirilebilir ya da tolerans verilebilir. Bunun için disiplin cezası alınmaması gerekir." (K8) "Bir yeri yönetmek için kurallar olmalıdır ama insan hayatı önemli olduğu durumlarda kuralları sağlamak için hemen disiplin cezası uygulanmamalıdır. Kuralları esnetme yoluna gidilmelidir." (E10)
Hayati Durum	5	K5, K6, E4, E6, E7	"İnsanların hayatının kurallardan daha üstün olduğunu düşünüyorum. Bunun için insanın hayati durumu varsa arkadaşımız için annesinin durumu daha önemli olduğu için kuralların esnetilebileceğini düşünüyorum." (K5) "İnsanların hayatının kurallardan önemlidir. Bunun için insanın hayati durumu varsa kuralların esnetilebileceğini düşünüyorum." (E4)

Bulgular, öğretmenlerin yanıtlarının Sosyal Sözleşme evresine uygun olduğunu göstermiştir. Bu evrede, bireylerin yararı ve toplumsal kurallar önemlidir. Kurallar esnek olmalı ve insanların otorite karşısında hakları korunmalıdır. Kadın öğretmenlerin yanıtları kurallar değişebilir (f=6), kurallar değiştirilmemeli (f=1), disiplin cezası alınmamalı (f=1), hayati durum (f=2) olarak kategorize edilmiştir. Erkek öğretmenlerin yanıtları ise kurallar değişebilir (f=5), kurallar değiştirilmemeli (f=1), disiplin cezası alınmamalı (f=1), hayati durum (f=3) olarak belirlenmiştir. Genel olarak, kadın ve erkek öğretmenlerin yanıtlarının Sosyal Sözleşme evresine uygun olduğu görülmüştür.

Altıncı Temaya İlişkin Bulgular

Araştırmamanın altıncı sorusu, öğretmenlerin bir öğrencinin aile içi şiddete maruz kaldığını öğrendiklerinde ne yapacaklarını sorgulamaktadır. Bu soruya verilen yanıtlar, Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Evrensel Ahlak Eğilimine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	F	Katılımcılar	Katılımcıların Örnek Görüşleri
Evrensel Ahlak Eğilimi	Farklı Yollara Başvurma	10	K1, K2, K3, K5, E4, E5, E6, E8, E9, E10	"Eyleme katılmam prosedür resmi olarak neyi gerektiriyorsa onu yaparım ve bunun yapılması için uygun bir dili ve ısrarcı olurum. Çocuğun menfaati önemli olduğu için olayı bu şekilde bırakmam. Eylem bu konuda atacağım bir risk olacağı için eylemde bulunmam." (K3) "Eğer kanun dışı bir şey varsa katılmam, kanunların ve şartlarının elverdiği çözümler üretmeye çalışır ve bu çözümler için ısrarcı olurum." (K2) "Vazifem olmayan işleri yapmazdım ama çocuk için elimden geleni ne gerekiyorsa yapmaya çalışır, farklı çözüm yolları üretirim." (E9) "Çocuğun sığınabileceği tek kişi o an ben isem meslekten ihraç olmayı göze alamazdım ama çocuk için elimden geleni ne varsa yapmaya çalışırdım. Aileyle görüşür, okul idaresiyle görüşür, sosyal hizmetlerle görüşürdüm. O çocuğun hayatta kalması ve çocuğun üstün yararı ilkesi gereğince elimden geleni yapardım." (E8)
	Mesleği Tehlikeye Atma	8	K4, K6, K7, K8, K9, E1, E2, E7	"Eylemlere katılmazdım, mesleğime zarar gelmemesi için ancak durumun üzerinde durup başka bir yol ile çözüm bulmaya çalışırdım." (K7) "Katılmazdım tabii ki eylem tarzı şeyler her zaman memurluk için sıkıntılıdır." (K9) "Görevimden ihraç edilecek hiçbir eyleme katılmam ama yasalar çerçevesinde elimden geleni yapmaya çalışırım. Şiddete maruz kalmasını önlemek için rehberlik servisiyle görüşme yaparım. Ama önemli şey benim kendi mesleğim olduğu için mesleğimden ihraç edilmeyi göze alamam." (E7) "Bu tarz eylemlere katılmam çünkü çocuğun üstün yararı ve üstün menfaat olsa da benim hayatım da önemli ve ben

			mesleğimi tehlikeye atarsam ben mesleğimi tekrar bulamayabilirim." (E1)
Çocuğun Hayatı Önemi	2	K10, E3	"Eyleme katıldım, çünkü öğrenci sesini duyuramıyorsa ben ona ses olmak için elimden geleni yaptım." (K10) "Eyleme katılıyorum çünkü bir çocuğun hayatı benim mesleğimden çok daha önemli. Bu çocuğun hayatını kurtarmak için elimden ne geliyorsa yaparım." (E3)

Bulgular, öğretmenlerin yanıtlarının Evrensel Ahlak evresine uygun olduğunu göstermiştir. Bu evrede, bireyler kendi ahlaki yargılarını oluştururlar. Kadın öğretmenlerin yanıtları farklı yollara başvurma (f=4), mesleği tehlikeye atma (f=5), çocuğun hayati önemi (f=1) olarak kategorize edilmiştir. Erkek öğretmenlerin yanıtları ise farklı yollara başvurma (f=6), mesleği tehlikeye atma (f=3), çocuğun hayati önemi (f=1) olarak belirlenmiştir. Genel olarak, kadın ve erkek öğretmenlerin yanıtlarının Evrensel Ahlak evresine uygun olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Araştırmada elde edilen sonuçlardan biri, öğretmenlerin cinsiyetleri farklı olsa da ahlaki ikilem öykülerinde verdikleri cevaplar incelendiğinde aralarında çok belirgin fark olmamakla birlikte, öğretmenlerin en fazla sosyal sözleşme evresinde oldukları tespit edilmiştir. Buna karşın, öğretmenlerin evrensel ahlak evresi bağlamında değerlendirilebilecek söylemleri ise yok denecek kadar azdır. Öğretmenlerin daha çok geleneksel dönemde yoğunlaşmaları, öğretmenlerin ahlaki yargılamalarının Kohlberg'in teorisine göre, 20'li yaşlardan sonra gelenek sonrası düzeye geçilebileceği ve bireylerin çocuğunun ahlaki yargılamalarını geleneksel dönemde yaptıkları yönündeki genellemeyle uyumludur (Kulaksızoğlu, 2006). Araştırmada, gelenek sonrası evrensel ahlak dönemine ait bulguların nadir oluşu ya da hiç olmayışı dikkat çekicidir. Ayrıca, bu araştırmada karşılaşılan, Kohlberg'in kuramında da eleştirilen noktalardan biri, öğretmenlerin bir ahlaki ikilem örnek olayında verdikleri cevap ve gerekçenin iki farklı evreye karşılık gelmesidir. Çinemre (2014) ve Selçuk (1999) araştırmalarında buna benzer durumlarla karşılaşmış ve Kohlberg'in kuramına yönelik yapılan eleştirileri haklı çıkarmıştır. Araştırmada böyle durumlarla karşılaşıldığında, uzman görüşleri alınarak, öğretmenlerin gerekçelerinde bir üst evreye ait gerekçe ya da daha çok vurgulanan gerekçeler kabul edilmiştir. Bu araştırmada da ikinci alt probleme verilen cevaplar incelendiğinde, hem araçsal ilişkilere yönelik hem de iyi çocuk olma evresine yönelik bulgular elde edilmiştir.

Öğretmenlerin kıdem yılları ve aynı idareci ile geçirdikleri süreler incelendiğinde, kıdem yılı az olan öğretmenlerin daha çok itaat ve ceza evresinde ya da kişiler arası uyum evresinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durum, öğretmenlerin ast-üst ilişkisinden çekindikleri ve örgüt içinde dışlanma korkusu yaşadıkları sonucuna ulaştırmıştır. Bu evrenin en iyi göstergesi, değer verdiği ve önemseydiği grup ve insanlar için yapılan yardımseverlik ve fedakârlık duygularıdır. Kendi isteklerinden çok çevresindeki insanların istekleri ve beklentileri daha önemlidir (Kohlberg, 1984). Öğretmenlerin okul idarecilerinin görevlerini yapmak isteme nedenlerinin, akademik değerlerinin ahlaki gelişim evreleri açısından cinsiyet değişkenine göre değişiklik gösterdiği incelendiğinde, kadın öğretmenlerin en fazla sosyal sözleşme (%70) ile iyi çocuk eğilimi (%50) evrelerinde, erkek öğretmenlerin ise sosyal sözleşme (%70) ile kanun ve düzen (%60) evresinde yer aldığı görülmektedir. Araştırmada kadın öğretmenlerin en az buldukları evrenin evrensel ahlak (%10) evresi olduğu görülürken, erkek öğretmenlerin de en az buldukları evrenin evrensel ahlak (%10) evresi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kadın ve erkek öğretmenlerin daha fazla sosyal sözleşme evresinde olmasını yalnızca cinsiyet farkıyla açıklamak doğru olmaz; aradaki bu farkın nedenleri arasında Türk aile yapısı ve Türk kültürünün de etkisinin olduğu söylenebilir. Araştırmada, öğretmenlerin "Okul müdürü okul için yapılan ya da okulda kullanılacak malzemeleri bazen öğretmenden istemektedir. Okul için gerekli olan materyalleri alan bir öğretmen aldığı materyaller için ücret almamıştır. Okul müdürü bu durumu diğer öğretmenlerin duyacağı şekilde, o öğretmen ücret talep etmediği için övgüyle bahsetmiştir. Bu olaydan bir süre sonra sizden okul için gerekli bir materyali almanızı istemiştir. Siz materyali alıp ücreti talep eder miydiniz? Neden?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin araçsal ilişkiler evresine ve iyi çocuk olma evresine uygun cevaplar verdikleri görülmektedir. Bu sonuç, öğretmenlerin daha çok karşılıklı ilişkilerde menfaat içerisinde olduklarını göstermektedir. Kohlberg'e göre ahlaki eğitimde eğitimcilerin temel görevi, öğrencilerin ahlaki davranışlarının doğruluğunu ya da yanlışlığını, kendi onaylanmış ahlaki kavramlarına göre anlamalarına yardımcı olmaktır. Eğitimciler, ahlaki

yargılarda bulunurken öğrencilerin seçtikleri belirli ahlaki içerikler ya da davranışlar yerine, onların akıl yürütme süreçlerine odaklanmalıdır. Ahlaki eğitimin asıl değeri, öğrencilerin eğitimcilerin yargılarından ziyade kendi yargılarına dayanarak davranışlarını belirleme özerkliğini geliştirmelerinde yatmaktadır (Zhang & Zhao, 2017).

Araştırmada, "Okul müdürü okuldayken ya da değilken sınıftan çıkma" davranışı ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin itaat ve ceza evresine uygun cevap verdikleri görülmektedir. Öğretmenler, okul müdürü yokken sınıftan çıkabileceklerini belirtirken, okul müdürü okulda olduğunda özel ihtiyaç ve acil durum hariç sınıftan çıkmayacaklarını belirtmişlerdir. Yani, otoriteye itaat ederek cezadan kaçma davranışında buldukları gözlemlenmiştir. Bu sonuç, öğretmenlerin daha çok karşılıklı ilişkilerde menfaat içerisinde olduklarını göstermiştir. "Okul müdürü, öğretmenlere görev dağıtıp size fazla iş yüklediğinde kabul eder misiniz?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ise, öğretmenlerin "İyi çocuk olma" ve "Saf çıkarıcı" evrelere uygun cevaplar verdikleri görülmüştür. Öğretmenler, "Kabul ederdim çünkü gruptan dışlanmak istemem" gibi ifadelerle, grup içinde hoş karşılanmak için grubun beklentilerine uyma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bu evrede, insanlar sevdikleri ve değer verdikleri kişiler için yardımsever ve fedakâr davranışlar sergilemeye eğilimlidir. Aynı zamanda, "*Kabul ederim ama karşılığında ... beklerim*" gibi ifadeler, öğretmenlerin çıkarıcı bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Bu evredeki bireyler, ilişkilerinde kişisel çıkarlarını ön planda tutarlar; iyilik veya kötülüğe karşılık verirler ve kurallar, ihtiyaçlarını karşıladığı sürece önemlidir (Hatunoğlu, 2003: 28-29).

Araştırmada, "Okul müdürü kendi yapması gereken evrak işlerini sizin yapmanızı istediğinde kabul etme" davranışı ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin kanun ve düzen evresine uygun cevap verdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin "Herkes kendi görev ve sorumluluklarını bilmeli ve herkes kendi üzerine düşen görevleri kendisi yapmalıdır" gibi ifadeleri, bu evrenin insanlar için geçerli toplumsal kurallar ve yasalar olduğunu ve bu kurallar ve yasalara uygun davranışlar içerisinde olmak gerektiğini desteklemektedir. Bu evreye göre doğru davranış, toplumsal düzeni koruma amacı taşıyan davranıştır. Bunun için okul içinde de herkesin görev ve sorumlulukları bellidir ve okul örgütü içinde yer alan herkes, düzeni sağlamak için kendi görev ve sorumluluklarını yapmalıdır.

Araştırmada, "*Okul müdürü öğretmenlere okul kurallarını, yasaları ve mevzuatı açıkladıktan sonra bir öğretmenin bakıma ihtiyacı olan annesi için erken çıkma isteğinde kuralları mı desteklersiniz ya da öğretmen arkadaşınıza mı destek çıkarsınız*" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin daha çok kuralların değişebileceği ve esnetilebileceğini belirtmeleri, insanların daha çok sosyal sözleşme evresinde yer aldıklarını göstermiştir. Araştırmada, "*Okul müdürü uyardığı halde disiplin cezası alma ya da mesleğinizi kaybetme riskine karşı çocuğun iyiliği için eylemlere katılma*" davranışı ile ilgili görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin evrensel ahlak evresine uygun cevap verip vermeyecekleri sorulmuş ve araştırmaya katılanlardan neredeyse hiçbiri olumlu cevap vermemiştir (%5). Öğretmenlerin "Bir çocuğun üstün yararının her şeyden daha önemlidir, onun için farklı yollara başvurur, polise haber verirdim" tarzı cevapları, insanların çözüm aradığı ama kendi hayatını ve mesleğini tehlikeye atmadan kaçındıklarını ortaya çıkarmıştır. Kohlberg'in tanımladığı ahlaki gelişim evrelerinin en yüksek noktası evrensel ahlak ilkesidir. Bu sonuçlardan hareketle şu öneriler getirilmiştir:

Araştırma sonuçları, okul örgüt yapısının ve okul içi iletişimin önemini vurgulamış olup, bu bağlamda ahlaki olarak okul içi iş birliğini güçlendirecek çalışmalar yapılarak okul örgütünün ahlaki olarak güçlendirilmesi sağlanabilir.

Araştırmada, okul idarecilerinin görevlerini öğretmenlerin kabul etme nedenleri ahlaki açıdan incelenmiş ve öğretmenlerin daha çok sosyal sözleşme evresinde olduğu görülmüştür. Aynı zamanda, okul idarecileri üzerine de çalışma yapılarak karşılıklı değerlendirme yapılabilir. Alanyazında, okul idarecileri ve öğretmenlerin ahlaki değerlerinin spesifik olarak çalışıldığı araştırmaların azlığı dikkate alındığında, okul örgütlerinin ahlaki değerlerinin farklı boyutları nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılarak çalışılabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. (*Zorunlu beyan*)

Etik Kurul İzni (Etik kurul izni gerektirmeyen makaleler için etik beyan üstte yer almaktadır.)

Kurul adı= İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu

Karar tarihi=

Belge sayı numarası=

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Araştırmacıların katkı oranı beyanı / Contribution rate statement of researchers: Birinci yazar /First author % 50, İkinci yazar/Second author % 30,üçüncü Yazar/Third author % 20

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

KAYNAKÇA

- Aydın, M. Z. (2011). *Ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi* (4. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Beck, A. T., Freeman, A., & Davis, D. D. (2008). *Kişilik bozukluklarının bilişsel terapisi*. T. Özakkaş (Ed.). Litera Yayıncılık.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydoğulları, S. ve Çok, F. (2012). Ahlak gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.
- Çırak, K. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Çiftçi, M. (2008). *Disiplin cezası alan ve almayan lise öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri bilişsel çarpıtmaları ve empatik becerilerinin karşılaştırılması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çinemre, S. (2014). Kohlberg'in ahlak gelişim teorisine yönelik bazı eleştiriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 28, 69-99.
- De Mey, L., & Schulze, H. J. (1996). Indoctrination and moral reasoning: A comparison between Dutch and East German students. *Journal of Moral Education*, 25(3), 309-323.
- Geçtan, E. (2003). *Çağdaş insanda normal dışı davranışlar* (16. Basım). Metis Yayınları.
- Gültekin, F. (2008). *Psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışma, sınıf öğretmenlerinin üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri üzerindeki etkileri ve bu öğrencilerin bilişsel çarpıtmaları* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hardy, S., & Carlo, G. (2005). Identity as a source of moral motivation. *Human Development*, 48, 232-256.
- Hatunoğlu, H. (2003). *Farklı ahlaki gelişim düzeylerinde bulunan üniversite öğrencilerinin kendilerini ve toplum olaylarını değerlendirmeleri ve psikolojik belirtileri düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde etik* (Birinci basım). Çev. Akbaş, S. K. Ayrıntı Yayınları.
- Herdem, K. (2016). *Yedinci sınıf fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İz, B. (2009). *Kohlberg'in bilişsel ahlak gelişimi kuramına göre hemşire öğrencilerin ahlaki yargı yeteneklerinin belirlenmesi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve insanlar* (Yedinci baskı). Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, C. (1998). Human development: Cross-cultural perspectives. In J.G. Adair & D. Belanger (Eds.), *Advances in psychological science: Vol. 1. Social, personal, and cultural aspects* (pp. 475-494). Psychology Press.
- Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development: Essays on moral development* (Vol. 2). Harper and Row.
- Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik psikolojisi* (5. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Onat Kocabıyık, O. (2015). Olgubilim ve gömülü kuram: Bazı özellikler açısından karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55-66.
- Selçuk, Z. (1999). *Eğitim psikolojisi* (6. baskı). Nobel Yayınları.

- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim, kuramdan uygulamaya* (25. baskı). Yargı Yayınları.
- TDK. (2009). *Türkçe sözlük* (10. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turiel, E., Edwards, C. P., & Kohlberg, L. (1978). Moral development in Turkish children, adolescents, and young adults. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 9(1), 75–86. <https://doi.org/10.1177/002202217891006>
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Zhang, Q., & Zhao, H. (2017) An analytical overview of Kohlberg's theory of moral development in college moral education in Mainland China. *Open Journal of Social Sciences*, 5, 151-160. doi: [10.4236/jss.2017.58012](https://doi.org/10.4236/jss.2017.58012).